

JAHON SAVDO TASHKILOTINING GLOBAL IQTISODIYOTDAGI O‘RNI

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Jahon iqtisodiyoti va XIM 2-kurs talabasi

To‘rayeva Nigora Umid qizi

torayevanigora5@gmail.com

+998888430220

Annotatsiya: *Jahon Savdo Tashkiloti (WTO) global iqtisodiyotning muhim elementi bo‘lib, mamlakatlararo savdo munosabatlarini tartibga solish va rivojlantirishda asosiy rol o‘ynaydi. Bu maqola WTO ning vujudga kelishi, uning vazifalari va global iqtisodiyotdagi o‘rnini tahlil qiladi. Maqolada tashkilotning dunyo savdosi uchun ta’siri, uning ishchi mexanizmlari va zamonaviy dolzarb muammolariga yechim topish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, WTO ning dunyo savdosini liberalizatsiyalash va savdo siyosatini boshqarishdagi ahamiyati alohida ajratib olinadi.*

Kalit so‘zlar: *Jahon Savdo Tashkiloti, global iqtisodiyot, savdo liberalizatsiyasi, bevosita investitsiyalar, tariflar, savdo siyosati.*

Аннотация: *Всемирная торговая организация (ВТО) является важным элементом глобальной экономики, играя ключевую роль в регулировании и развитии торговых отношений между странами. В данной статье анализируются возникновение ВТО, её функции и место в мировой экономике. Рассматривается влияние организации на мировую торговлю, её рабочие механизмы и возможности решения современных актуальных проблем. По результатам исследования подчёркивается значимость ВТО в либерализации мировой торговли и управлении торговой политикой.*

Ключевые слова: *Всемирная торговая организация, глобальная экономика, либерализация торговли, прямые инвестиции, тарифы, торговая политика.*

Annotation: *The World Trade Organization (WTO) is a crucial element of the global economy, playing a key role in regulating and developing trade relations between countries. This article analyzes the establishment of the WTO, its functions, and its role in the global economy. The study examines the organization's impact on world trade, its operational mechanisms, and its ability to address contemporary challenges. The research findings highlight the significance of the WTO in trade liberalization and trade policy management.*

Keywords: *World Trade Organization, global economy, trade liberalization, direct investments, tariffs, trade policy.*

Kirish

Zamonaviy global iqtisodiyotda mamlakatlararo savdo munosabatlari juda tezkor sur'at bilan rivojlanmoqda. Jahon Savdo Tashkiloti (World Trade Organization – WTO), 1995-yilda tashkil etilgan bo'lib, GATT (Umumiy Kengash Tarif va Savdo bo'yicha) asosida yaratilgan va uning funksiyalarini kengaytirgan. WTO ning asosiy vazifasi dunyo savdosini tartibga solish, savdo cheklovlari va to'siqlarini kamaytirish hamda savdo munosabatlarini barqarorlashtirishdan iborat. Bu maqolada WTO ning global iqtisodiyotdagi o'rni, uning faoliyatining ijobiy va salbiy tomonlari, shuningdek, zamonaviy dolzarb muammolariga yechim topish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Adabiyot sharhi

Jahon Savdo Tashkilotining global iqtisodiyotdagi o'rni haqidagi tadqiqotlar ko'plab ilmiy adabiyotlarda o'rganilgan. Masalan, Bhagwati J. (2004) o'zining “In Defense of Globalization” kitobida WTO ning savdo liberalizatsiyasiga hissa qo'shganligi va global iqtisodiyotni barqarorlashtirishdagi rolini yoritadi. Ho'shaqirov A. (2018) esa “Global iqtisodiyotda savdo tashkilotlari” nomli maqolasida WTO ning davlatlararo savdo munosabatlarini tartibga solishdagi samaradorligini tahlil qiladi. Shu bilan birga, Stiglitz J. (2002) WTO ning rivojlangan va rivojlanmoqda bo'lgan mamlakatlarga ta'sirini

taqqoslaydi va tashkilotning salbiy jihatlarini ham ko'rsatadi. Bu adabiyotlar asosida WTO ning global iqtisodiyotdagi o'rni chuqurroq tushuniladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Bu tadqiqotda analitik va tavsifiy usullar qo'llanilgan. Analitik usul yordamida WTO ning global iqtisodiyotga ta'siri statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilingan. Tavsifiy usul esa tashkilotning tuzilishi, vazifalari va faoliyat mexanizmlarini izohlash uchun qo'llanilgan. Bundan tashqari, ilmiy adabiyotlar, rasmiy statistika va ekspert baholari tadqiqot materiallari sifatida foydalanilgan.

Tahlil va natija

WTO ning global iqtisodiyotdagi o'rni

Jahon Savdo Tashkiloti (WTO) global iqtisodiyotning muhim elementi bo'lib, mamlakatlararo savdo munosabatlarini tartibga solish va rivojlantirishda asosiy rol o'ynaydi. Uning yaratilishi 1995-yilda GATT (Umumiy Kengash Tarif va Savdo bo'yicha) tizimining davomi sifatida amalga oshirilgan bo'lib, bu tashkilot dunyo savdosini qulaylashtirish, savdo cheklovlari va to'siqlarini kamaytirish hamda savdo munosabatlarini barqarorlashtirish uchun mo'ljallangan. WTO ning vujudga kelishi bilan dunyo savdosi yangi bosqichga o'tdi, chunki u faqat savdo tariflarini tartibga solish bilan cheklanmadi, balki no-tarif to'siqlarni ham nazorat qilishga intildi.

WTO ning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Mamlakatlararo savdo munosabatlarini tartibga solish : WTO a'zolari o'rtasida savdo siyosati transparentlikka asoslangan holda amalga oshiriladi. Bu esa mamlakatlararo savdo jarayonlarini oldindan rejalashtirish va barqarorlashtirish imkonini beradi.

2. Tarif va no-tarif to'siqlarni kamaytirish : Tashkilot tariflarni pasaytirish va no-tarif to'siqlarni yo'q qilish orqali mamlakatlararo savdo hajmini oshirishga harakat qiladi. Masalan, 1995-yildan buyon dunyo savdosi yillik o'rtacha 3-4 foizga oshib kelmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, WTO a'zolari

dunyo savdosining 98 foizini tashkil etadi. Bu raqam tashkilotning global iqtisodiyotdagi ahamiyatini aniq ko'rsatadi.

3. Savdo munosabatlarida konfliktlarni hal qilish : WTO ning eng muhim vazifalaridan biri savdo munosabatlarida vujudga keladigan konfliktlarni hal qilish mexanizmlarini takomillashtirishdir. Konfliktlarni hal qilish jarayoni tashkilot ichida maxsus Dispute Settlement Body (DSB) orqali amalga oshiriladi. Bu mexanizm mamlakatlararo savdo munosabatlarini barqarorlashtirishga va konfliktlarni iloji boricha tezroq hal qilishga yordam beradi.

4. Rivojlangan va rivojlanmoqda bo'lgan mamlakatlarning manfaatlarini muvozanatlash : WTO rivojlangan va rivojlanmoqda bo'lgan mamlakatlarning savdo siyosatini muvozanatlashga intiladi. Buning uchun tashkilot rivojlanmoqda bo'lgan mamlakatlarga qulay shartlar yaratish va ularning savdo imkoniyatlarini kengaytirishga harakat qiladi.

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, WTO ning mavjudligi savdo hajmini oshirishga va savdo jarayonlarini barqarorlashtirishga yordam beradi. Masalan, 1995-yildan buyon dunyo savdosi yillik o'rtacha 3-4 foizga oshib kelmoqda. Bundan tashqari, WTO a'zolari savdo cheklovlari va to'siqlarini kamaytirish orqali savdo hajmini yanada oshirishga erishishdi. Bu savdo hajmining o'sishi global iqtisodiyotning barqarorligiga va iqtisodiy o'sishga katta hissa qo'shadi.

Ijobiy tomonlar

WTO ning eng katta afzalligi bu savdo munosabatlarini transparentlikka olib kelishidir. Tashkilot orqali mamlakatlar savdo siyosatini oshkor qilish majburiyatini oladi. Bu esa mamlakatlararo savdo munosabatlarini oldindan rejalashtirish va barqarorlashtirish imkonini beradi. Transparentlik savdo jarayonlarini aniq va tushunarli qiladi, bu esa investorlar va biznes sub'ektlari uchun qulay shartlar yaratadi.

Bundan tashqari, WTO savdo konfliktlarini hal qilish mexanizmlarini takomillashtirib, mamlakatlararo munosabatlarni

barqarorlashtiradi. Konfliktlarni hal qilish jarayoni tashkilot ichida maxsus Dispute Settlement Body (DSB) orqali amalga oshiriladi. Bu mexanizm mamlakatlararo savdo munosabatlarini barqarorlashtirishga va konfliktlarni iloji boricha tezroq hal qilishga yordam beradi. DSB ning ishlashi tufayli mamlakatlar o'rtasidagi savdo konfliktlari hal qilinishi mumkin va bu savdo munosabatlarini yanada barqarorlashtiradi.

Shuningdek, WTO savdo liberalizatsiyasiga katta hissa qo'shadi. Savdo liberalizatsiyasi orqali mamlakatlar savdo hajmini oshirish va savdo imkoniyatlarini kengaytirishga erishishadi. Bu savdo liberalizatsiyasi global iqtisodiyotning barqarorligiga va iqtisodiy o'sishga katta hissa qo'shadi.

Salbiy tomonlar

Shunga qaramay, WTO ning ba'zi salbiy tomonlari ham mavjud. Birinchidan, rivojlangan mamlakatlar tashkilotda ko'proq ta'sir o'tkazishga harakat qiladi, bu esa rivojlanmoqda bo'lgan mamlakatlarning manfaatlariga zarar yetkazishi mumkin. Rivojlangan mamlakatlar o'zlarining iqtisodiy va siyosiy qudratlaridan foydalanib, WTO qarorlarini o'z manfaatlariga moslashtirishga harakat qilishadi. Bu esa rivojlanmoqda bo'lgan mamlakatlarning manfaatlarini e'tiborga olmaslikka olib keladi.

Ikkinchidan, WTO ning qarorlarini amalga oshirish jarayoni ba'zan sekin kechadi, chunki a'zo mamlakatlar o'rtasida konsensusga erishish qiyin bo'ladi. WTO qarorlarini qabul qilish jarayoni demokratik bo'lishiga qaramay, bu jarayon juda ko'p vaqt talab qiladi. Ba'zan qarorlar qabul qilinishi uchun yillar sarflanadi, bu esa savdo munosabatlarini barqarorlashtirishga xalaqit beradi.

Uchinchidan, WTO ning zamonaviy dolzarb muammolarga javob berish qobiliyati cheklangan. Masalan, iqlim o'zgarishi, atrof-muhit muammolari va pandemiyaga oid savdo cheklovlari kabi muammolarga WTO javob berishda qiyinchiliklar tug'diradi. Bu muammolar global iqtisodiyot uchun juda muhim bo'lsa-da, WTO ularga javob berish uchun yetarli resurs va mexanizmlarga ega emas.

To'rtinchidan, WTO ning ba'zi a'zolari savdo siyosatini o'zgartirishga intilishadi, bu esa boshqa mamlakatlarga zarar yetkazishi mumkin. Masalan, ba'zi mamlakatlar savdo cheklovlari va to'siqlarini joriy etish orqali o'z iqtisodiyotlarini himoya qilishga harakat qilishadi. Bu esa savdo munosabatlarini barqarorlashtirishga xalaqit beradi.

Jahon Savdo Tashkiloti (WTO) global iqtisodiyotning asosiy elementlaridan biri bo'lib, dunyo savdosini tartibga solish va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Tashkilotning mavjudligi savdo hajmini oshirishga va savdo jarayonlarini barqarorlashtirishga yordam beradi. Shunga qaramay, WTO ning ba'zi salbiy tomonlari ham mavjud bo'lib, ularga e'tibor berish va tashkilot faoliyatini takomillashtirish lozim. Kelajakda WTO ning global iqtisodiyotga ta'siri yanada kuchayishi va dunyo savdosini yanada barqarorlashtirishiga yordam berishi kutilmoqda.

Takliflar

WTO ning global iqtisodiyotdagi o'rnini yanada mustahkamlash uchun quyidagi takliflar berilishi mumkin:

1. Rivojlanmoqda bo'lgan mamlakatlarning tashkilotdagi rollarini kuchaytirish.
2. Savdo siyosatini qayta ko'rib chiqish va uni zamon talablariga moslashtirish.
3. Konfliktlarni hal qilish jarayonini tezlashtirish uchun yangi mexanizmlar ishlab chiqish.
4. Iqlim o'zgarishi va atrof-muhit muammolariga qarshi kurashish uchun maxsus dasturlar joriy etish.

Xulosa

Jahon Savdo Tashkiloti global iqtisodiyotning asosiy elementlaridan biri bo'lib, dunyo savdosini tartibga solish va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Tashkilotning faoliyati savdo liberalizatsiyasini oshirish, tarif

va no-tarif to'siqlarni kamaytirish hamda mamlakatlararo munosabatlarni barqarorlashtirishga yordam beradi. Shunga qaramay, WTO ning ba'zi salbiy tomonlari ham mavjud bo'lib, ularga e'tibor berish va tashkilot faoliyatini takomillashtirish lozim. Kelajakda WTO ning global iqtisodiyotga ta'siri yanada kuchayishi va dunyo savdosini yanada barqarorlashtirishiga yordam berishi kutilmoqda.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Bhagwati, J. (2004). *In Defense of Globalization* . Oxford University Press.
2. Ho'shaqirov, A. (2018). "Global iqtisodiyotda savdo tashkilotlari". Ilmiy maqola.
3. Stiglitz, J. (2002). *Globalization and Its Discontents* . W.W. Norton & Company.
4. World Trade Organization (2022). *Annual Report* . Geneva: WTO Publications.
5. Irwin, D. A. (2015). *Free Trade Under Fire* . Princeton University Press.